

Tractatus

Secundus

ratur in oib; agentib; ordinarijs. sicut militaris ppter finē rei civilis. **C**ōsilians autē dicitur ab agente principali inquantū agēs dat ei finē et formā agentis. et hec est p̄ditio primi agentis per intellectū qd̄ est deus ad aliud agēs secundariū siue sit agēs naturale siue p̄ intellectū. **N**ā primū agens intellectuale in omnib; dat finē et formā agentis secūdo agentis cuiuscūq; sicut nauifactor: doloꝝ lignoꝝ et gubernatoꝝ factorū nauis. et primus intellectus totius nature. **P**ropter qd̄ dicuntur dicitur qd̄ opus nature ē opus intelligentie. **A**d hoc autē genus cause reducitur omne agēs qd̄ facit eē aliquid quocūq; modo nō solū sicut esse substantiale. s; etiā sicut esse accidentale.

De causa materiali

Capitulum. **CCXXLI**
Quantū autē ad genus cause materialis sciendū. qd̄ siue accipiatur materia in rebus naturalibus siue artificialibus. siue alijs quibuscūq; respectu totius dicitur materia duplex. Una que dicitur p̄p̄nqua. alia remota. **V**erbi gratia materia p̄p̄nqua syllogismi sunt p̄p̄ositiones. sed remota sunt termini vel dicitur. **O**nes remotiores s; syllabe. remotissime s; littere. **E**t sicut hic. ita et in naturalibus. vt materia p̄p̄nqua in homine s; carnes et ossa. remota ipsa elementa. remotiores materia prima. et ita etiā in artificialibus.

De causa formali

Capitulum. **CCXXLII**
Quantū ad genus cause formalis sciendū. qd̄ duplex ē forma rei. **Q**uedā extrinseca. et hec vocatur forma exemplaris sicut liber exemplaris a quo scribitur dicitur forma exemplaris scripture ad quam inspiciedo scriptor operatur. **E**t isto modo p̄ modum forme exemplaris deus dicitur forma omnium rerū. vñ cantam? **E**ffectiua vlt forma

lis cā deus et finalis. sed nunq̄ materialis. **A**lia forma ē intrinseca inherēs. et hoc dupl̄. qd̄ vel substantialis. vt anima rationalis in homine. vel accidentalis vt albedo. **C**irca qd̄ sciendū est qd̄ quā vnā res simpl̄ in actu est materia alicuius sicut argentū phyale. et tūc forma cor̄ respōdet tali materie a pho vacatur quāq; spēs. vt patet. v. metaph. **Q**uāq; autē plures res simpl̄ adinuicē adunant sunt materie alicuius rei. **Q**uod qd̄ contingit tripl̄. quāq; em̄ diuerse res coniungunt et adunant sicut ordinē tūc sicut hōs in exercitu. vel domus in ciuitate. et sic p̄ forma respōdet totum qd̄ designat noie exercitus vel ciuitatis. **Q**uāq; autē nō solū adunant ordie sed cōtractu vt colligatio sicut apparatus in parietibus domus. et sic respōdet p̄ forma ipsa cōpositio. **Q**uāq; autē sup̄ addit ipsa cōpositio alterationē cōpōnentū qd̄ coniungit in mixtione et tunc forma ē ipsa mixtio quedā q̄ tūc nō est species p̄p̄ositionis. **E**t qd̄ a forma res h̄z esse et quid dicitur et totalitate quid dicitur iteꝝ qd̄ dicitur importatur p̄ diffinitionē. **N**ō qd̄ dicitur causare vocatur forma a pho. et vltimus etiā ipsa diffinitio dicitur forma. nō obstante qd̄ in rebus p̄p̄ositionis ex materia et forma diffinitio vtrūq; p̄tineat. **R**eliqua de materia et forma dicta sunt sup̄ vbi agit de p̄tinetibus ad p̄dicamentū substantie.

De causa finali

Capitulum. **CCXXLIII**
Quantū autē ad genus cause finalis sciendū. qd̄ nihil. p̄hibet plures fines esse intēcos. licet nō eodē modo ab aliq̄ agente. vt medicus intēdit sanitatē tanq̄ finē principalem et attenuationē corporis tanq̄ a p̄p̄inquisimā sanitatē. et purgationē quā acquirit attenuationē. **E**t sicut ē in istis. ita et in alijs. **I**sti autē fines sunt subordinati et dicuntur fines sub fine sicut

De Causis

tue attenuatio ē sub sanitate. z purga-
tio sub attenuatioe z sanitate. talis
em attenuatio intēdit q̄lis p̄gruit sa-
nitati. z talis purgatio q̄lis p̄gruit
attenuatioē z sanitati. **Finis** autē sp̄
h̄z rationē boni vel simplr vel saltem
appareō boni. **Uñ** nullus ad maluz
inspicies operat. vt d̄r Dionisi⁹. **Alte-
rius** autē sciendū ē q̄ q̄uis finis sit in
quibusdā vltimus in eē. rñ sp̄ ē prior
intēriōe z causalitate. vñ d̄r cā causa
rñ ē cā causalitatis in om̄ib; alijs.
Est em cā causalitatis efficiētijs. effi-
ciens autē materie z forme. **Quantū**
facit mat eria ē susceptiua forme. vñ
formā inesse materie. z p̄sequēs est
cā causalitatis vniuersq; **Et** de hac cā
litate statim magis dicitur in tertō
capitulo

Quō se hnt iste. iij. cause
ad suū effectū **Ca. CXXLIII**

Quantū ad scōm quō se hnt
he quattuor cause ad effe-
ctū **Dicēdū** ē. q̄ duo sunt ex-
tra essentia rei. z iō extrinsece dicunt.
sc̄ cā efficiētijs z finalis. **Non** em sunt
essēntiales rei. sic̄ domesticatoz z inha-
bitatoz nō sunt de substantia domus.
Ad partē q̄ nō existēte vtroq; p̄r do-
mus remanere **Alie** autē due. sc̄ ma-
terialis z formalis nō accipiēdo for-
malē extra rē sed inexistentē. sunt de
substantia rei z inexistētes vel intrinse-
ce dicunt. vt aia z corp⁹ s̄z de substā-
tia hoīs z eius essentia

**Quō se habēt iste quattu-
or cause in ratione causalitatis**
ad inuicē **Ca. CXXLV**

Quantū ad tertū quō se hnt
iste quattuor cause ad inuicē
Sciēdū q̄ duēz due sibi mu-
tuo correspōdēt **Nā** effectus z finis
sibi inuicē correspōdēt. quia effectus
ē p̄mus motus. z finis ē termin⁹ **Et**
sūt forma z materia. nam forma dat

esse materie z materia ip̄m eē recipit
Est igit efficiētijs cā finis. z finis cau-
sa efficiētijs **Eficiētijs** autē est cā q̄tum
ad esse in quibusdā. q̄ mouēdo effi-
ciens p̄ducit ad hoc q̄ sit finis **Finis**
autē est causa. nō q̄tum ad esse. s̄z quā-
tū ad rationem causalitatis **Nā** effi-
ciens est cā inquantū agit. nō autē agit
nisi cā finis. vñ ex fine habet suā causa-
litate efficiētijs **Forma** autē z materia
sibi mutuo sunt cause quāntū ad esse.
Forma quidē materie inquantū dat
ei esse actu **Materia** p̄o forme inquantū
sustinet ipsam **Dico** autē vtrāq;
hazū sibi eē causāz essēdi vel simplr
vel f̄m q̄d. q̄d dico p̄pter formam sub-
stantialē q̄ dat esse simplr. z formā acci-
dentalem q̄ dat esse f̄m q̄d. prout for-
ma ē **Materia** etiā q̄nq; nō sustinet
formā f̄m esse simplr. sed f̄m q̄d ē for-
ma huius habēs esse in h̄. z hoc solū
est in humano corpore q̄ isto mō se
habēt ad aiam rōnalem. **Inter** has
autē finis est causa causarum vt prius
dictum est

Quot s̄z modi causarum
intra illa quattuor genera

Capit. CXXLVI

Quantū ad quartū videndū
est q̄t sunt modi causāz **Nō**
solū em sunt causāz diuerse
spēs q̄ dicte sunt. imo etiā istaz spe-
ciez diuersi sunt modi **Sūt** autē in ge-
nere causāz istaz quattuor modi **Pri-
mus** est q̄ quedā cause sunt priores
quedam posteriores. **Priores** dicun-
tur primarie vel vniuersales **Poste-
riores** dicuntur secundarie z parti-
culares **Et** hic prioritas potest attrē-
di f̄m rem. et f̄m rationem. verbi gra-
tia. primo in causis efficiētib; vbi
est prioritas realis. homo generat ho-
minem et sol. sed sol vt causa prior
et primaria et vniuersalis licet res
mota. homo vt causa posterior z sed

Tractatus

Secundus

causaria et particularis. sed prope in
causis efficientibus aut differentibus solū
ratio est etiam prioritas secundum rationem et posterioritas. ut medicus causat sanitatem sicut causa posterior et prima. sicut artis
fex cum sit vniuersalis sicut prima et res
mota. Et quod dicitur de prioritate et
posterioritate in genere cause efficien-
tis. intelligendum etiam est in genere cause fis-
nalis. formalis et materialis. Secundus
modus causarum est quod quedam sunt cause pro
se quedam per accidens. Per se ut homo est causa
agens pro se hominis generati. Per accidens
ut albus est causa per accidens hominis generati.
In quantum albedo accidit generati. Est
autem sciendum quantum ad causam per acci-
dens quod aliquid potest dici causa alterius per
accidens dupliciter. Uno modo ex parte cause
quod scilicet illud quod accidit cause dicitur esse causa
ut si diceretur quod albus est causa domus. quod al-
bedo accidit domificatori. Alio modo
ex parte effectus. ut si dicatur causa per ac-
cidens alicuius quod accidit ei quod est effe-
ctus pro se. Quod quidem potest esse tripliciter
vno modo quod habet ordinem necessarium
ad effectum pro se sicut remotio impedi-
menti habet ordinem necessarium ad effectum.
Unde remotio prohibens dicitur causa per ac-
cidens siue illud prohibens sit contrarium si-
cut colera prohibet frigiditatem. Unde
aliquid dicitur infrigidare per accidens non quod
causat frigiditatem. sed quia tollit im-
pedimentum frigiditatis quod est ei contrarium.
sicut colera siue etiam non sit contrarium.
sicut columna impedit motum lapidis.
dis. vni mouens columnam dicitur mo-
uere lapidem suppositum per accidens. si-
cut remouens prohibens. Secundo modo ha-
bet aliquid ad effectum ordinem per accidens
non necessarium. neque ut in pluribus. sicut
in paucioribus. sicut inuictio thesauri ad
fossionem in terra. et hoc modo fortuna et
casus de quibus philosophi determinat in ij.
physicorum. dicunt cause per accidens. Tertio
modo. quod nullum ordinem habet nisi forte
sunt estimacione sicut. si aliquis dicat

se esse causam terremotus. quod eo intrinsece
re domum accidit terremotus. Tertius
modus causarum est. quod quedam sunt cause
in actu. quedam in potentia. ut edificatio
nis causa in actu est edificans in actu.
In potentia autem edificator in actu non
operans. et idem est de effectu. quod quidam
est effectus in potentia. quidam in actu.
Quartus modus causarum est quod que-
dam sunt simplices sicut quando vni-
ca causa agens concurret ad vnum effe-
ctum. ut vnum trahens nauem ad tractum nauis
vni. Quedam sunt compositae. ut quando
sunt plures trahentes ad tractum nauis.

**De elemento quid est et cui
conuenit elementum**

Capitulum CCXLVII
Remotum autem causalitatem im-
portat. et habet quatuor predictio-
nes que collegi possunt ex diffi-
nitione data per philosophum. v. metaph. Prima
predictio est ut sit causa ex qua fit aliquid
et per hoc pertinet ad genus cause mate-
rialis. Et ideo forma alicuius non potest
dici elementum. Secunda est quod sit primus
in illo genere. et ideo farina non potest dici
elementum panis quod habet aliam materiam in
se. scilicet granum. Tertia est quod ista materia
sit inexistens et intrinseca. per quod differt
elementum ab omni eo ex quo fit aliquid
sicut ex materia transeunte. siue sit pri-
uatio. siue contrarium. siue materia priua-
tioni et contrarietati subiecta. que est ma-
teria transiens. ut cum dicimus quod homo
musico fit ex homine non musico
et musicum ex non musico. Elementum
enim oportet manere in his quorum sunt
elementa. Quarta est quod habeant aliam
quam speciem que non diuidatur in alias duas
diuersas. per quod elementum differt
a materia prima que nullam speciem ha-
bet. et ab omnibus materiis aliis que
in diuersas species resolui possunt. si-
cut corpus humanum in carnes. ossa
humores et humores. Iuxta hoc quatuor

De necessario et contingēti

definit p̄ h̄. v. metaph. elementū dī/ cens Elementū ē ex q̄ aliqd cōponit̄ q̄tū ad p̄mū. Pr̄mo. quātū ad sc̄dm In existente. quātū ad terciū. Indivī sibile specie ad aliā sp̄m. quātū ad quartū. Et he q̄tuoꝝ p̄ditōes p̄cur runt in lris respectu dictionū z in q̄tuoꝝ corpibz simplicibz respectu cor/ poz mixtoꝝ. Ideo dicim⁹ lrās esse elemēta vocū. z q̄tuoꝝ corpa simpli cia. scz aquā. ignē. aerē z terrā. eē ele/ mēta mixtoꝝ z cōpositoꝝ. ex his

Quot modis d̄r necessariuz vel necessitas. CXXXVIII.

Quoniam autē necessariū v̄l ne/ cessitas fecit aliqd p̄tēns ad ratōem cause. Est em̄ cā ad quā de necessitate sequit̄ aliqd. Pr̄mo de necessario z de necessitate h̄ aliqd dicendū ē. Causaz at̄ vt dicū est alie sunt intrinsece. vt forma z mate/ ria. z ab istis sumit̄ q̄dā necessitas q̄ d̄r imutabilitas. Alie sunt extrinsece vt agēs z finis. ab agēte sumit̄ nēitas coactionis vel violētie. Et a fine sus/ mit̄ necessitas q̄ d̄r ex sup̄pōe finis et expedientie. Et fm̄ hoc p̄ q̄ triplex ē necessitas. scz coactōis z violētie q̄ d̄r p̄tinet ad cām efficientē. vt cū la/ pis p̄icit̄ sursum. mouet̄ sursum ne/ cessitate coactōis z violētie. Et hec necessitas nullo mō p̄t ee in deo. qz a nullo p̄t cogi vel violētari. p̄t tñ ee in rebz alijs creatis. vt in demonibz in hoibz. i lapidibz. Sz differēt. qz in cognōe h̄ntibz talis necessitas vio/ lentie z coactōis ē cū displicētia. et tō ibi vocat̄ magis coactio Sz in cas/ rentibz cognōe ē s̄lt̄ displicētia. sed ibi magis p̄prie violētia q̄ coactio vo/ cat̄. Alia ē necessitas q̄ sumit̄ ex fine et hoc duplt̄. Est em̄ q̄dā necessitas ex sup̄pōe finis. sine q̄ fine supposito nō p̄t res subsistere. vt aial nō p̄t vi/ uere sine cibo. Est alia necessitas ex

p̄te finis q̄ d̄r expedientie. sicut suppo/ sito isto fine q̄ volo trāsire ad rodā/ num. expedient⁹ ē trāsire nauigādo q̄ vadēdo. z iō necessitate expedien/ tie ē nauis necessaria. Et hec necessi/ tas ex fine nō ē in deo quātū ad act⁹ intrinsecos nec q̄tū ad act⁹ trāsēntes qz nō ordinant̄ ad aliū finē q̄ nō sit ip/ se. sz hec necessitas bñ repit̄ in creatu/ ris. Tercia necessitas ē imutabilita/ tis. q̄ sumit̄ ex causis intrinsecis siue ex forma z materia. z sic hō ex parte forme ē necessario rōnalis. ex p̄ma/ terie necessario ē mortalis. z hec ne/ cessitas ē imutabilitatis z est in deo q̄tū ad act⁹ intrinsecos z imanētes vt pater generat filiiū. z pater z fili⁹ spirāt sp̄m̄ sanctū. Quātū at̄ ad act⁹ trāsēntes in exteriorē materiā. non ē in deo talis necessitas. Vñ non de necessitate deus mundū creauit aut gubernat. sz mera volūate z libertate. Et sic p̄ q̄ necessariū z necessitas d̄r eunt̄ q̄d duplt̄. z quō reperunt̄ i deo et creaturis z quō nō. Et hec distin/ ctio p̄t sumi ex. v. metaphisice

De cōtingēti q̄d ē et q̄t mo/ dis d̄r. Caplt̄. CXXXIX.

Et qz p̄tingēs opponit̄ ne/ cessario de p̄tingēti d̄dm est q̄d vocam⁹ p̄tingēs z futuz p̄tingēs. z quot sunt modi futuri cō/ tingētis. Circa q̄d sciendū ē. q̄ añ q̄ res sit in actu fm̄ ee siue essentie z ex/ istentie. solū h̄z ee in causis suis z d̄r futura Causaz at̄ inuenit̄ triplex gra/ dus. q̄dā em̄ sunt necessarie in se z in ordine ad effectū. sicut ē mot⁹ celi in cōpātōe ad eclipses z alios effect⁹ q̄ ex motu orbū necessario eueniūt. z effect⁹ p̄existentes in causis sunt q̄d dā futuz sz nō p̄tingens. imo futuri necessary. Alie sunt cause q̄ non sunt necessarie saltē p̄ cōpātōem ad effe/ ctus vt eos necessario p̄ducāt. imo

Tractatus Secundus

pñe nō pducere eos. et effect⁹ peristētes in talibz causis sunt qdā futuri et ptingētes. Et horz ē triplex dñia. qz qdā cause ptingētes determinare sūt ad pducēdū suos effect⁹ vt frequenter nec deficiūt nisi raro. vt qz hō gēneret cū qn qz digir⁹ solū. hoc em euenit vt in pluribz raro at euenit vt gēneret cū pluribz vel paucioribz qz qn qz Effectus gēraliū causaz dñi pexistunt in causis suis sunt futuri et ptingētes. Sz qdā eoz sunt ptingentes frequēter. qdā pō raro. Alie pō sunt cause qd de se nullā hñt determi. Pōez ad hñc effectū pducēdū. s. p dñam se hñt ad vtrūqz. sicut ē libz arbitriū. vt fortes pē currere vel non currere.

Et effect⁹ pexistētes in talibz causis sunt futuri ptingentes ad vtrūlibet. Sunt gē in vniuerso futura ptingentia. qdā frequēter. qdā raro. qdā ad vtrūlibet. Patet gē etiā qz ptingēs ad vtrūlibet nūqz dī p cōparatōnem ad eā ptingentē ex necessitate nature. Ita em sp determinata ē ad vñū nisi impediat qd sit vt raro Sz dī p cōparatōnem ad eā agentē libere qz pē agere vel nō agere qz vt sic nūqz aliqz qd. Pūcīe necessario cū sit aliqz iter indifferens ad pposita. ppter qz quatrōne vñū pduceret et alterum

¶ De ppositōibz Ex. De. 2 In Caplin. CCL

Iter pponēs autē sunt aliqz habitudinē cause ipoz ptes qz sept⁹ veniūt in occursum et sunt tres de qbz rōne sue special⁹ diffcultatis aliqz dōm ē. s. ex. de. in. Primo de ex. Secdo de de. Tercio de in. Quantū ad hāc pponem ex tria vīdenda sunt. Primo em in qz pueniunt et in qz dñt ex et de. Secdo quō et quot modis dī ē aliqz ex alio affirmatiue et ppositiue. Tercio quō dī aliqz esse ex nihilo et nō ppositiue

¶ In qz pueniūt et dñt Ex et De.
Quantū ad pñm quō se hñt ad inuicē he due pponēs ex et de dicendū qz si vramur eis pñe ex et de dñt sicut mag⁹ cōe et min⁹ cōe quicqd em est de aliqz ē ex illo. sed nō ecōuerso. potest em aliqz esse ex aliqz alio et nō erit de illo. Tñ hec ppositō de designat habitudinē pncipiū psubstāntialis vt material⁹ pncipiū. vel effectiui psubstāntialis. vt panis ē de farina. et cultell⁹ ē de ferro qz tū ad pncipiū psubstāntiale materiale. et fili⁹ gēnerat⁹ de patre sicut de pncipio cōcārio gñatōis. qz tū ad pncipiū materialē. et ē de patre generatē sicut de pncipio effectiō psubstāntiale. qz qñ qz denotat pncipiū psubstāntiale. qñ qz nec pncipiū psubstāntiale nec absolute pncipiū. s. solū ordinem vt patet bit statim. Et iō pñm pñia acceptōez et strictā emissibet vñū se hz in plussez ex. et aliud in min⁹. sez de. lz aliqñ larga exrēsiōe vno p altero loquētes vrantur.

¶ Quō et qz modis dī aliqz ēē ex alio affirmatiue et ppositiue CCLII
Secundo videndū est qz modis dī aliqz ex aliqz vel ēē vt fieri. et dicendū qz sex modis Aliqñ em ex aliqz dī ēē aliqz sicut ex materia. et tūc denotat habitudinē cause material⁹. vt cultell⁹ ē ex ferro. Aliqñ sicut ex forma. et tūc dī denotare habitudinē cause formal⁹. et sic dicimus qz hō ē ex corpe et aīa. s. ex corpe tanqz materia. aīa tanqz forma. Aliqñ dī aliqz esse ex alio sicut ex cā mouēte vel effectiua. et tūc denotat habitudinē cause efficiēz. vt bellū ē ex puitiō. et artificiatā s. ex artificē Aliqñ at aliqz ē ex alio sicut simplex ex cōposito. ptes ex toto. et tūc ex denotat habitudinē totū ad ptes. et hoc mō corpe et aīa sunt ex hoīe cū mouē

est de ferro quatuor ad principium sub-
stantiale materiale. vel filii de patre
spiritu ad subale principium effectum. Et
quibus etiam hec sunt verba doctoris scilicet
propter iniaz. di. v. in pre sume dicitur quod
de quibus denotat principium formale in
his dicitur quod forme subsistentes. et
sic dicitur quod angelus de natura intel-
lectuali. Si autem videtur large hac pro-
positio de. sic aliqui videntur pure origi-
nari. et designat habitudinem originis
ut habet radius de sole. Aliqui videntur
pure ordinabiliter. et tunc denotat habi-
tudinem ordinis. ut habet de mane et me-
ridies. de diuite fit pauper. Aliqui mis-
centur in portione habitudinem cause ma-
terialis et effectiue siue originaliter. et tunc
sumunt materialiter et originaliter. ut hic in
humanis. filii de suba patris. Ali-
qui subaltere et ordinabiliter. ut habet de pa-
ne fit corpus christi. Ibi enim est ordo. quia
suba panis precedit et non manet. sed vlti-
mum suba panis non annihilatur quod
est in corpore christi. et ideo subaltere. Aliqui
etiam accipiunt substantialiter et originaliter. ut
in diuinis. filii de suba patris. ratione
ablati enim tenent substantialiter. ratione ge-
neris originaliter.

De hac proponitur in. et quod sunt
modi essendi in. **COLLIII**

Ratio videndū de hac pro-
positio in. Et sciendum quod sunt
octo modi essendi in. Pri-
mus modus essendi in. est sicut pars in-
tegralis in suo toto. ut digitus in manu
partes in domo. Secundus modus essen-
di in. est sicut totum integrale in suis partibus.
ut domus in pariete tecto et fundamē-
to. Tertius modus essendi in. est sic spes
in genere. et sicut vnum quodque in suo
superiori. Quartus modus essendi in. est
sicut genus in sua specie. ut anima in homine. et
quodlibet definitum in suo definito. Quin-
tus modus essendi in. est sicut forma in
materia. Et iste quatuor subdiuidit.

quod quod est forma subalis. ut anima est forma
in subalis hominis. Alia est forma acci-
dentalis. ut albedo hominis. Et prima
habetur dicitur proprie in. sicut forma in mate-
ria vel anima in corpore. Alia autem dicitur esse sicut
accidens in subiecto. ut albedo in pariete
et color in corpore. Sextus modus essen-
di in. est sicut aliquid in suo efficiente. ut
regnum in regente. Septimus modus essen-
di in. est sicut aliquid in suo fine. ut fructus
in britudine. Octauus modus essendi
in. est sicut aliquid in suo vase. ut vinum in la-
gena. et vltimus sicut locatum in loco. Nos
autem octo modos essendi in distinguunt
Aristoteles in. iiii. phisico. Boetius autem affi-
gnat nouē. quod sub diuidit quatuor in duos
ut dicitur est. vñ plus. In sunt pars tota.
generi spes color igitur. Rex in regno
res in fine. locoque locatum. Plures alij
modi eundem in. inueniunt sicut in diui-
nis vna persona est in alia. tunc omnes aliquo
modo reducibiles sunt ad istos

De motu et mutationibus et spe-
ciebus earum quod se habent ad inuicem

Capitulum. **COLV**

Quonia autem cause naturales
per mutationem et motum suos
effecere producant. ideo de motu
et mutatione hic aliquid dandum est. Secundum
philosophum in post predicamentis morus sex sunt
spes. scilicet generatio et corruptio. que proprie res
periunt in suba. Augmentum et dimi-
nutionem. que reperiuntur in genere generatis. Al-
teratio que reperiuntur in qualitate. Secundum locum
mutatio que reperiuntur in genere vbi. Ponitur autem
cōiter istarum mutationum diuisio. quod gene-
ratio est via a non esse in esse. Corruptio
eōuerso est via ab esse ad non esse. Augmen-
tum est persistere generati additamentum
vñ est via ab imperfecta generitate ad perfec-
tam. Diminutio pro eōuerso est via a
perfecta quantitate ad imperfectam. Alteratio
pro mutaō ab vna qualitate in aliam. Secundum
locum mutaō est mutaō ab vno loco in alium
est autem intelligendum quod plus ibi large acci-

De motu et mutatione

pit motū. scz p mutatoē. qz generatio
pprie nō ē mot⁹. s; mutatio. Et iō
si fm pprietate vocabulorū debeat da
ri hec diuisio d; sumi vt ponit in pnc
cipio. v. phicoz. vbi mutatio q̄ ē ge
nus ad oēs istas trāsmutatioēs sic di
uidit. qz oīe q̄ mutat. vel mutatur
de nō subiecto in subiectū. z illa mutatio
ratio ē generatio q̄ pprie ē subarum
Vel de subiecto in nō subiectū. z ra
lis mutatio d; corruptio. q̄ silt pprie ē
subaz. Quid aut ipotret istis noib;
et qbz pprie pueniāt dictū ē supra cū
de pductōib; pinentib; ● genus
sube agere. Vel mutatio de subiecto
in subiectū. z sic ē mot⁹. z ita motus
ē spēs huius gn̄is qd ē mutatio z di
uisa ptra generatiōem z corruptiōem
Nulla aut mutatio ē de nō subiecto
in nō subiectū. vt ibidē p; Hec autē
spēs mutatiōis. s; mot⁹ diuidit i tres
qz ē mot⁹ in gn̄e q̄ritatis. z ille d; au
gmentū vel diminiūto. Et ē mot⁹ in
gn̄e q̄litaris. z d; alteratio. Et in vbi
et d; fm locū mutatio. Quilibet autē
motus est in eodem genere cum suo
termino. Unde motus ad q̄ritatē ē
in gn̄e q̄ritatis. z sic de alijs. nō tñ
q̄ sit spēs q̄ritatis s; p reductiōem
Quatr̄ at se habeat mot⁹ ad formā
et ad actiōem z ad passiōē dictū ē su
perius cū de actiōe z passiōe fuerit
sermo. Ponit aut esse qnq; de ratiōe
mot⁹ in pncipio. v. phicoz. q̄ requirun
tur ad motū. Primo requir̄ mouens
a q̄ ē pncipiū motus. Secdo requiritur
mobile qd mouet. Tercio tps in q̄ ē
motus. Quarto termin⁹ a q̄ incipit
motus. Quinto termin⁹ ad quē ter
minat mot⁹. ● Oīe em̄ q̄ mouet ab
aliquo mouet q̄ritū ad p̄mā p̄ditiōem
et ipm ē qd mouet q̄ritū ad scdā. et
in aliq̄ tpe q̄ritū ad terciā. z a qdā in
qdā mouet. q̄ritū ad quartā z quin
tam. Et his ergo parz hoz p̄ma ac
cipio z distinctio

De toto z parte

Capitulum. CCLVI

Modo dicēdū ē de his noib;
totū z ps. Et p̄mo q̄t sunt
modi totū z totalitatis. Sec
cūdo quō se h̄nt ad inuicē in pueniē
tia z dñia. Tercio in qbz inuenit̄ q̄t
bet illaz totalitātū z in quo nō

Quor s; modi totū z totalitatis
Vancū ad p̄mū dicēdū ē q̄ ē
sextuplex totalitas fm q̄ ē totū
in triplici dñia. Est em̄ qdā totū
essentiale. qdā totū integrale. qdā
totū pfectionale. vt ita lo q̄ liceat. qd
dā totū potestatiū siue potētionale
qdā totū vlc. z qdā totū nūerale.
Totū essentialē ē qd p̄tinet plura re
aliter p̄stitutiā vnā centiā p modū
actus sicut est cōpositū ex materia z
forma. vt hō. Totū p̄o integrale est
qd p̄tinet plā p̄stitutiā ipm realk
nō p modū act⁹ z potētiē. s; p modū
p̄tinarōis. vt in toto p̄tinuo. vt in
ligno vel p modū p̄tinarōis vlcōl
ligatiōis. vt in domo arca vel lecto.
Totū aut pfectionale siue totalitas
pfectōis artēdit fm cōplementū pfe
ctionis sube idiuāualis. nō em̄ hz
pres realk diuersas substantiales. z
sic dicimus. tot⁹ deus. totus angel⁹
tot⁹ punct⁹. Totū ar potētionale si
ue potestatiū ē illud qd hz diuersas
potētiās realk diuersas a sua suba q̄
sunt pncipia opatōis. sicut aia hz di
uersas potētiās vt vsinā audituā z c
Totū aut vlc ē qd p̄tinet ples pres
subiectiuas sub se actu vel ap̄tudiē
de qbz p̄dicat. z ista nō p̄stitutiā illud
totū sicut vnū fm rē. s; solū fm rōez
et sic totū vlc ē gen⁹. vt aial. vel spēs
vt hō z hmōi. Totū p̄o nūerale nō
ē aliud q̄ numer⁹ cōphēdēs plura
licatē aliq̄z nūeratoz. sicut duodes
nari⁹ d; numer⁹. xij. aploz. Hoc autē
totū nō ita pprie hz rōem totius. vt

Tractatus Secundus

alia cuius rō ē. qz totū pphēdit plu
ra vt aliq̄ mō sunt vnicūm vel vnica.
numer⁹ at̄ de plura nō vt vnū. z itē
numer⁹ verificat̄ de illis q̄ nō vident̄
habere aliquā vnitatē. Sic q̄ parz qz
sex sunt modi totalitat̄. qz p̄o om̄e
totū ē ex p̄tibz vel rei vel rōnis. quot
modis d̄: totū tot modis dicuntur
pres illi toti correspondētes. Toti em̄
essentialem respōdent pres essentielles.
vt forma z materia. Toti integrali
pres q̄ritatiue. Toti p̄fectionali p̄
tes rōnis. Toti potēcionali pres ar
tuales. q̄ sunt ip̄e potētie. Toti vlt̄ p̄
tes subiectiue. Toti numerali pres
numeri cōprehēdentes pres nume
ratas totius discreti

¶ Quō dicte totalitates se hnt
ad inuicē. Caplm. CCLVII

Secundo videndū ē quō he
totalitates se hnt ad inuicē. z
ddm qz oīa tota pueniunt in
noīe z rōe totius. quā ponit p̄hs. v.
metaph. dicēs qz totū ē cui nulla par
tū suaz deest. z p̄tinet oēs. Diffe
runt at̄. qz totalitas p̄fectōis differt
ab oībz alijs in hoc qz q̄libet totum
h̄z p̄tes reāl̄ differētes. Totū at̄ p̄fe
ctionale h̄z p̄tes sc̄a rōne differētes.
Aliq̄n at̄ reāl̄ vt in toto integrali. z
iō hoc videt̄ eē cōe ad oīa tota. vnde
q̄libet totū in sua natura ē totū p̄fe
ctionale qd̄ nō ē aliquod illoz q̄nqz.

Ista aut̄ q̄nqz d̄nt. qz totū vlt̄ ē de
essentia cuiuslibet p̄tis z p̄dicat̄ de q̄
libet p̄te sua subiectiua. vt aīal de hoīe
et alijs sp̄ebz z in diuīdijs sub eo cōs
tētis. s̄z nullū illoz totoz ē de essen
tia cuiuslibet p̄tis. nec p̄dicat̄ de aliq̄
p̄tū suaz. vt p̄z discurredo p̄ singula.
Quantū ad totū integrale male dice
ret. p̄ties ē dom⁹. z ita in alijs. Tos
tum p̄o eēntiale z nūerale d̄nt a ro
to integrali z potēstatio. qz q̄libet p̄s
toti eēntialis z nūeral̄ ē de essentia
ill⁹ totius. s̄z nō q̄libet p̄s tot⁹ inte

gralis vel potēstatiū. Nō em̄ potēst
tia visua ē de eēntia aīe. vel lapis de
essentia dom⁹. Totū at̄ essentialē dif
fert a toto nūerali. qz in toto essentia
li accipit̄ aliq̄ p̄s vt acrus alteri⁹. sc̄z
forma z aliq̄ vt potētia. s̄. materia. s̄z
in toto numerali vna p̄s non ē forma
alterius q̄ sit ei⁹ potētia. Totū at̄ in
tegrale differt a toto potēstatiū. qz
totū integrale d̄: s̄m q̄ritatē molis
et materie. totum at̄ potēstatiū s̄m
q̄ritatem p̄tuns z efficacie. Et ita
p̄z d̄nta istoz totalitatū z puenit̄ia

¶ In quibus p̄dicte totalita
tes inueniantur z in quibus non

Caplm. CCLVIII

Tercio videndū ē in q̄ iuent̄
ant̄ h̄mōi totalitates z iō nō
Et d̄m qz totū eēntiale. iuent̄ in oī
ente in q̄ ē cōpositio forme z materie
vt in oībz cōpozibz z nō in aliq̄ ente
simplici. z iō nō ē in deo nec in ange
lo nec in aīali rōnali. nec i formis sim
plicibz q̄buscūqz. vt in accidentibus.
Totū at̄ p̄fectionale ē in deo. ange
lis z q̄buscūqz h̄ntibz p̄fectōem s̄m
naturā sibi determinatā. Et iō pue
nit deo z creature sube z accēti. Tos
tum at̄ integrale nō ē in deo vel in an
gelis vel formis simplicibz. s̄z in ha
tētibz q̄ritatē molis solū. Totū aut̄
vlt̄ nō ē p̄rie in deo. licz ibi sit cōe et
sp̄eale. s̄z eē totū vlt̄ puenit sube z ac
cidenti nō s̄m eē reale qd̄ h̄z in re ex
tra. s̄z s̄m eē qd̄ h̄z in aīa. Totū at̄ po
tēstatiū p̄rie puenit solū h̄nti diuer
sas potēcias discretas z diuersas s̄m
rē. Et iō deo nō puenit p̄rie s̄z ange
lis z hoībz. z generalit̄ oībz viuētibz z
cūcūqz h̄nti diuersitatē potēstatiū.
Totū at̄ nūerale accipiēdo numerū
p̄ numero siue multitudine. q̄ oppo
nit̄ vni de transcendentibz. ē in oībz
entibz distinctis. z iō talis totalitas
p̄t cōperere diuīnis p̄sonis angel. sub

De magis et minus

starijs oibz generalr z accidētibz. Accipiendo autē nūmex p multitudine q̄ opponit vni qd̄ ē pncipiū numeri. sic tale totum numerale nō cōpetit non hñtibz q̄ritatē. Est autē inter doctores questio satis difficil quōd totū differt a partibus. de qua nihil ad p̄sens de termino. cum sit extra p̄positū in centum. sed hec de toto z partibus dicta sufficiant.

De susceptōe magis z minus. Caplm. **COLIX**

Quantū autē ad magis z minus videnda sunt quattuor. Cū em̄ forme q̄ magis z minus suscipiūt augeri dicant. Primo videndū ē q̄bus formis z q̄liter augmentū puenit. Secūdo p hoc ostēdit dñā inter magis z min⁹ z inter intēsum z remissū ex vna pte. z extēsum et nō extēsum ex altera. Tercio ostēditur q̄bus formis magis z min⁹ intēdi et remitti pueniat. Quarto ostēdet s̄m qd̄ pueniat intēdi z remitti illis q̄bus puenit. Quinto remouebuntur duo dubia circa p̄dicta.

Quid sit augeri z q̄bus pueniat. Quantū ad p̄mū sciendū q̄ for̄me q̄ magis z min⁹ suscipiunt augeri dicunt. iō videndū ē quōd augmentū varie diuersis pueniat. Sciendū autē q̄ augeri nihil aliud ē q̄ sumere maiorē q̄ritatē. vñ s̄m qd̄ aliq̄d se hz ad quāritatē. ita se hz ad augmentū. vñ dicitū ē supra q̄ augmentum est p̄existēti quāritati ad ditamētum. Est autē duplex quantitas. vna dimēsiua q̄ ē q̄ritas molis z corporis. Alia p̄tuis seu p̄tuis. z hec q̄ritas ex suo ḡnē nō ē q̄ritas nec diuiditur diuisione sue eētie sicut q̄ritas dimēsiua. s̄z magnitudo eius atēdit s̄m aliq̄d extra diuisibile vel multiplicabile qd̄ ē obiectū actus p̄tuis. et ex ḡnē suo ē forma accēntalis in ge-

nerē q̄ritatis vel forma subalis. Augmētū igit̄ respicit quāritatē dimēsiuam z quāritatē p̄tuis. Et augmētum quāritatis p̄tuis nec respicit nec p̄tinet ad sp̄m mor⁹ q̄ augmētū ē. s̄z magis ad sp̄m q̄ ē alteratio. z hoc mō augēt albedo z alie q̄ritates. Quāritas autē molis z dimēsiua ē q̄rundā p accēns z q̄rundā p se. Per accidens qd̄ ē sicut albedinis q̄ fundat in q̄ritate. qz in p̄dicamētis ē. q̄tra fuerit sup̄ficies tantā albedinē ēē dī. Et iō etiā istis augmētū purē ē species mor⁹ diuisa p̄tra alteratiōem nō puenit nisi p accēns. q̄ritas autē dimēsiua z molis p se iuenit in oibz corpibz q̄ p se augēt. Per se autē augēt aliq̄d dupl̄. aliq̄n em̄ illud qd̄ assumit maiorē q̄ritatē mouet de quāritate minorē in maiorē. Aliq̄n autē hoc est sine motu illius qd̄ augeri ē. vñ q̄libet ps eius augēt sicut q̄libet ps mobilis p se mouet. hoc autē p̄tingit q̄n efficiat maiorē quāritas p additiōem alterius extranee quāritatis. sicut q̄n addit lignū ligno. lapides aceruo et h̄mōi. Et hoc qd̄ augmentū ē in talibz. sed nō motus augmenti. Quando autē aliq̄ mouet de minorē quāritate ad maiorē p̄ dupl̄ p̄tingere. Vel ita q̄ quantitas sit terminus motus. Vel ita q̄ sequat terminum motus. Quando igitur quāritas p se est totus motus. oportet q̄ ibi sit additiō quāritatis ad totum z ad quamlibet partem. vt totum augeatur z quēlibet pars totius sicut fit in animalibz et in plantis. z in talibus proprie est motus augmenti. Unde motus non est nisi in habentibus potētiam intel̄lectiuam. que sunt viuētia. Confesquitur autem quantitas terminum motus quando motus est ad aliq̄ quam formam quam determinata q̄ritas consequitur. cuiuslibet autem formę debet q̄ritas determinata. Et q̄a

Tractatus

Secundus

mor^o nō specificat nisi ab illo qd p se ē termin^o mor^o. iō talis mor^o nō dī p se mor^o augmēti. sed vel generatio si sit forma subalis. sicut qn ex aere generat^o ignis. vel alteratio qn ē forma accēntalis. sicut pz in rarefactōe aeris. Sic ḡ pz aliqūter quō z qūter diuersa diuersimode augeri dicunt

¶ **Triplex dīa inter magis et min^o z mai^o z min^o.** **COLLX**

Ehis pz scdm q ē dīa iter magis z min^o. z mai^o z min^o. q ē triplex. Prīma ē. qz pprie loquēdo maius z min^o puenit p se qntitati dimēsiue. nō āt qntitati p̄uali vel alicui qūitati nisi p accēns. Magis autē z minus nō puenit nisi qūitati p̄uali z qūitati. **Uñ** dicit^o minus lapidē maiore vel minore q hz plus vel minus de quātitate molis et nō ex hoc dicit^o magis vel min^o lapis. Scōo differunt. qz habere se nūc alt^o qz p̄us fm magis vel minus vocat^o alteratō. s; habere se alt^o fm maius vocat^o augmentū. fm min^o āt vocat^o decrementū vel dīminutio. **Uñ** qñ rē dicit^o augeri fm qūitate z augeri fm qūitate. vel ip̄am. qūitate autē qūitate augeri. equoce augmētū sumit^o sicut z qūitas. Tercio dīa. qz se alt^o h̄ze in plus fm qūitate vl qūitate molis ē ip̄am qūitate vl qūitate esse plus extēsam. z in minus est esse minus extēsam. **H**abere autē se alter fm qūitate z qūitate p̄utis vel ip̄am etiā qūitate ē ē intensam. in min^o autē ē remissam. **E**x ḡ breuiter pz qz plus z min^o p se qūitatem molis. magis āt z min^o quātitatē p̄utis siue qūitates respiciūt. Itē variatio fm qūitates z qūitates p̄utis fm magis et min^o vocat^o alteratio. z ad illā speciem p̄tinet talis mor^o. variatio autē fm qūitate molis vocat^o augmentū vel decrementū. Itē qz extēsum esse

plus vel min^o ad qūitatem molis p̄tinet. ē intensum vel remissum ad qūitatem vel qūitatem virtutis.

¶ **Quibus formis pueniat suscipere magis z min^o.** **COLLXI**

Quēto vidēdū ē qbus formis pueniat susceptio magis et min^o. **E**t dōm q nō oib^o. qz nō subalib^o. s; accidentilib^o. nec oib^o accidentilib^o. qz nō qntitati molis. vt pz ex dicit^o. qz illis nō cōpetit magis z min^o. s; mai^o z min^o. nec alijs oib^o. s; sepabilib^o a suis subiectis z q cōcernit subiecta diuersay. speciem p qd excludunt forme subales z proprie passiones. **E**t hoc pprie videtur illis qūitatib^o puenire q h̄nt istas cōditōes. s; q sunt sepabiles z diuersay. speciez subiecta p̄cernit. **P**otest āt hoc tali rōe p̄uaderi. qz nulla forma p̄t repiri diuersis gradib^o nisi agēs eā pducēs vel subiectū eā recipiens possit diuersimode se h̄ze. **A**gēs em̄ vniformit se habere in se z ad passūz et passū sūt vniformit se h̄nt in se et ad agēs. necesse ē actōez ē vniformit et terminū actōis. **I**dem em̄ manēs idē respectu eiusdē sp̄i natum ē facere idē. s; respectu formay subalū z accidentaliū que inseparabil^o pueniūt vnī sp̄i em̄. vt sunt pprie passiones. z subiectū z agēs recipiens sp̄i vniformit se h̄nt. respectu autē aliaz formay accidentaliū q sunt sepabiles z p̄cernit subiecta diuersay. speciez p̄nt se h̄ze diuersimode. ḡ zc. **P**otest ḡ hec rō p singula declarari. s; supponat ista. qz hec declarari habent p̄mo sententiarum. distinc. xvij.

¶ **Scdm qd cōueniat suscipere magis z minus formis suscipientibus.** **COLLXII**

Quarto vidēdū ē fm qd talibus formis suscipere magis z minus pueniat. **A**d h̄ dōm.